

2. Парнюк М.А. Принцип детермінізму в системі матеріалістичної діалектики. К., 1972. С. 93
3. Сміяна Л. С., Нікітіна Ю. В. Кримінологія: Підручник / За заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна. К.: Національна академія управління, 2010. 496 с.
4. Даньшин І. М., Голіна В. В., Валуйська М. Ю. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х.: Право, 2009. 288 с.
5. Джужа О. М., Василич В. В., Черней В. В., Чернявський С. С. Кримінологія : підручник [Текст] / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ : Нац.акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
6. Дунас М.О. Службові особи, які вчиняють правопорушення у сфері господарської діяльності. Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 44–47.
7. Даньшин І.М., Голіна В.В., Кальман О.Г. Кримінологія. Особлива частина : [навч. посібник] / за ред. І.М. Даньшина. Х. : Право, 1999. 232 с.
8. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
9. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
10. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>.

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.6.42>

БОЙКО-ДЖУМЕЛЯ В.І.

**СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ
ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
У СФЕРІ ІНВЕСТУВАННЯ БУДІВНИЦТВА**

**STATE OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT OF MODERN PROBLEMS OF COMBATING
CRIMINAL OFFENSES IN THE FIELD OF CONSTRUCTION INVESTMENT**

Статтю присвячено дослідженню сучасних проблем протидії кримінальним правопорушенням у сфері інвестування будівництва, визначенню стану їх наукової розробки. Враховуючи те, що проблеми протидії кримінальним правопорушенням у сфері інвестування будівництва в тій чи іншій мірі на протязі певного часу досліджувалися науковцями різних галузей права, що зумовлено комплексним характером напряду зазначеного прояву злочинної діяльності, доцільним є систематизування результатів дослідження як наявних управлінських, так і кримінально-правових, кримінологічних та криміналістичних проблем. Окреслене обумовлено тим, що ефективне розслідування вказаних кримінальних правопорушень фактично неможливо без встановлення правової регламентації правовідносин у сфері інвестування будівництва, а також причин та умов, які сприяють їх вчиненню. Незважаючи на важливість відповідної тематики та значний суспільний інтерес до її вирішення, на сьогоднішній день доктринальні розробки проблем протидії

© БОЙКО-ДЖУМЕЛЯ В.І. – аспірант кафедри криміналістики (Національний університет «Одеська юридична академія»)

кримінальним правопорушенням у сфері інвестування будівництва залишаються невіршеними, більш того відсутній єдиний сталий підхід до мінімізації кримінальних ризиків, наявних у сфері інвестування будівництва.

Більш того, сфера інвестування будівництва викликає інтерес наукової спільноти із різних галузей права і це пояснюється тим, що проблеми вказаної сфери є комплексними, а отже і потребують різностороннього вирішення. Оскільки усунути ризики криміналізації інвестування в будівництво та покарати винних без дослідження правової регламентації правовідносин у сфері інвестування будівництва, встановлення також причин та умов, які сприяють вчиненню протиправних діянь, що посягають на такі правовідносини. Поряд з цим криміналістичні проблеми виявлення та розслідування злочинів у сфері інвестування будівництва на науковому рівні залишаються недостатньо розглянутими та потребують нагального дослідження та вирішення. Відповідна необхідність покликана важливістю формуванням сталого механізму для боротьби із відповідною групою кримінальних правопорушень для чого необхідне криміналістичне дослідження.

Ключові слова: стан, протидія, кримінальні правопорушення, злочини, сфера інвестування будівництва, дослідження.

The article is devoted to the study of modern problems of combating criminal offenses in the field of investment in construction, determining the state of their scientific development. Taking into account the fact that the problems of countering criminal offenses in the field of construction investment have been studied to one degree or another over a period of time by scientists of various branches of law, which is due to the complex nature of the direction of the specified manifestation of criminal activity, it is expedient to systematize the research results of both existing administrative and criminal legal, criminological and forensic problems. The outline is due to the fact that an effective investigation of the specified criminal offenses is practically impossible without establishing the legal regulation of legal relations in the field of investment in construction, as well as the reasons and conditions that contribute to their commission. Despite the importance of the relevant topic and significant public interest in its solution, to date the doctrinal development of the problems of combating criminal offenses in the field of construction investment remain unresolved, moreover, there is no single sustainable approach to minimizing criminal risks present in the field of construction investment.

Moreover, the field of investment in construction arouses the interest of the scientific community from various fields of law, and this is explained by the fact that the problems of this field are complex, and therefore require a multifaceted solution. In order to eliminate the risks of criminalization of investment in construction and punish the guilty without researching the legal regulation of legal relations in the field of investment in construction, establishing also the reasons and conditions that contribute to the commission of illegal acts that encroach on such legal relations. Along with this, the forensic problems of detection and investigation of crimes in the field of investment in construction at the scientific level remain insufficiently examined and require urgent research and solution. The corresponding need is called for by the importance of forming a stable mechanism for combating the corresponding group of criminal offenses, for which a forensic investigation is required.

Key words: state, countermeasures, criminal offenses, crimes, construction investment field, research.

Вступ. Проблеми протидії злочинам у сфері інвестування будівництва в тій чи іншій мірі досліджувалися науковцями різних галузей права. Це зумовлено її комплексним характером який вимагає дослідження як управлінських проблем так і кримінально-правових, кримінологічних та криміналістичних проблем. Адаже ефективне розслідування вказаних злочинів неможливо без встановлення правової регламентації правовідносин у сфері інвестування будівництва, а також причин та умов, які сприяють їх вчиненню. Дослідження цієї проблематики пов'язане із значним

суспільним запитом на вирішення проблематики злочинності у відповідній інвестиційній, інноваційній галузі, прозорість якої впливає на довіру громадян державним інституціям і розвиток економіки у державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які досліджували теоретичні та практичні проблеми протидії кримінальним правопорушенням у сфері інвестування будівництва необхідно виділити дослідження Ю.Б. Пінчук, яким було досліджене питання стосовно зменшення ризиків приватних інвесторів при фінансуванні житлового будівництва через фонди фінансування будівництва. Відповідне дослідження зважаючи на його тематику і зміст досліджує лише окремі питання пов'язані з протидією кримінальним правопорушенням у сфері інвестування будівництва. Також варто згадати дослідження В.В. Черней, стосовно кримінально-правових та кримінологічних засад запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні, яке в загальному незважаючи на зв'язок із питаннями протидії кримінальним правопорушенням у сфері інвестування будівництва не в повній мірі його розкриває. Варто звернути увагу і на доробок С.С. Чернявського, щодо розслідування шахрайства у сфері фінансування будівництва житла, який також пов'язаний із досліджуваною нами тематикою. Необхідно також виділити наступних вчених, які досліджували окремі питання пов'язані із проблемами протидії кримінальним правопорушенням у сфері інвестування будівництва: О.В. Дикий, Н.Б. Загорняк, А.П. Запотоцький, С.С. Кузьменко, А.В. Микитчик, Н.О. Опанасенко, Ю.О. Суркова, В.В. Тацієнко, Г.М. Чернишов, М.В. Яцков та інші.

Зважаючи на фрагментарні дослідження відповідної тематики, а також на суспільний запит проблеми протидії кримінальним правопорушенням у сфері інвестування будівництва не втрачають наявної актуальності і становлять значний інтерес для наукового дослідження

Постановка завдання. У статті поставлено завдання ретельно дослідити сучасний стан наукової розробки проблем протидії кримінальним правопорушенням у сфері інвестування будівництва.

Результати дослідження. Комплексним дослідженням проблем правового регулювання фінансування будівництва житла є дисертаційна робота О. В. Сударенко «Правове регулювання фінансування житлового будівництва в Україні». Вчений аналізує механізм правового регулювання фінансування будівництва житла в Україні та на підставі наукового аналізу вносить конкретні пропозиції щодо його вдосконалення. Він вказує, що в Україні поряд з бюджетним фінансуванням будівництва житла з'явилися та отримали розвиток державне кредитування будівництва житла та банківське кредитування будівництва житла з компенсацією зобов'язань частково за рахунок бюджетних коштів, які мають особливі ознаки за джерелом фінансування, змістом та порядком затвердження фінансових планів, цільовим, адресним та пооб'єктним спрямуванням бюджетних коштів, правовим статусом установ, які здійснюють розпорядження бюджетними коштами [1].

На недосконалість та недостатньому організаційному рівні фінансового контролю держави у сфері інвестування будівництва наголошує Ю.О. Суркова в дисертації «Фінансовий контроль у сфері інвестування в житлове будівництво». Вчена зазначає, що дана сфера характеризується недосконалим нормативно-правовим регулювання, неврахуванням специфіки функціонування інструментів інвестування у житлове будівництво, що відповідно продукує формування системи фінансового контролю, яка не в повній мірі відповідає потребам та вимогам ринку, не перешкоджає зростанню проявів шахрайства та системних фінансових порушень. Тому існує потреба у розробці інноваційних інституційних засад та адекватного механізму здійснення контролю щодо фінансових інститутів, які використовують інструменти інвестування у житлове будівництво. Її робота присвячена виявленню змін інституційних основ фінансового контролю держави, зумовлених впливом ринкової трансформації процесу інвестування житлового будівництва та розробці методичних рекомендацій удосконалення механізму контрольних дій щодо інструментів інвестування житлового будівництва на основі ризик-орієнтованого підходу [2].

Відносини у сфері житлового будівництва також досліджувалися цивілістами. Так, Л.І. Радченко в роботі «Цивільно-правове регулювання відносин у сфері житлового будівництва» проаналізувала систему цивільно-правових договорів у сфері інвестування у житлове будівництво (договір управління майном у сфері будівництва житла, договір щодо організації спорудження об'єкта будівництва, інші договори, що забезпечують виконання обов'язків учасників житлового будівництва) та розглянула теоретичні і практичні аспекти захисту суб'єктивних прав учасників фінансово-кредитних механізмів будівництва житла та операцій з нерухомістю [3]. Н.Б. Загорняк у дисертації «Цивільно-правове регулювання відносин у сфері житлового будівництва», яка розглянула особливості інвестиційної діяльності у будівництві житла, дослідила функції фонду

фінансування будівництва, особливості правових режимів складових частин фонду фінансування будівництва, а також систематизувала принципи та межі здійснення суб'єктивних цивільних прав інвестора [4].

Особливої уваги заслуговують наукові дослідження оперативно-розшукових проблем виявлення та розслідування злочинів, які вчиняються у сфері інвестування будівництва. Адже діяльність із виявлення ознак злочинів є першим кроком до встановлення обставин таких злочинів, визначає перспективи їх розслідування та судового розгляду, а отже і притягнення всіх винних до кримінальної відповідальності та відновлення порушених прав потерпілих.

Так, Х.М. Михайлова досліджувала питання виявлення та розслідування шахрайства, учиненого групою осіб у сфері інвестування будівництва. Вчена розробила оперативно-розшукову характеристику вказаних злочинів та з'ясувала проблеми оперативно-розшукової діяльності під час виявлення та розслідування вказаних злочинів, а також питання взаємодії слідчих із оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування таких шахрайств [5].

М.В. Яцков під час вивчення питання виявлення та розслідування шахрайств із використанням «фінансової піраміди» визначає: поняття та сутність шахрайств із використанням «фінансових пірамід»; основні елементи вчинення вказаних злочинів та елементи їх криміналістичної характеристики; перспективні напрямки організаційно-тактичного положення виявлення вказаного виду шахрайств та їх інформаційно-аналітичного забезпечення; тактичні положення застосування економічного аналізу шахрайства із використанням «фінансових пірамід» та організаційні положення взаємодії слідчих та оперативних працівників [6].

Дисертаційне дослідження В.В. Тацієнко присвячене питанням виявлення та розслідування податкових злочинів, учинених у сфері будівельної діяльності, а саме способи, обстановка та механізм слідоутворення під час вчинення податкових злочинів у сфері будівельної діяльності, організаційно-тактичні основи виявлення податкових злочинів, учинених у сфері будівельної діяльності, тактичні основи проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих розшукових дій [7].

Кримінологічні проблеми протидії злочинам у сфері інвестування будівництва досить активно досліджувалися на протягом останніх років. Так, наприклад, проблеми попередження злочинності в сфері обороту житлової нерухомості досліджувалися у дисертаційній роботі О.В. Дикого «Кримінологічні засади вивчення і попередження злочинів у сфері обороту житлової нерухомості в Україні». Науковець розглянув механізм правового регулювання інституту житлової нерухомості в Україні та систему злочинів у сфері обороту житлової нерухомості, а також визначив кримінологічну характеристику вказаних злочинів та особливості її детермінації [8].

А.В. Микитчик присвятив дисертаційну роботу «Кримінологічні засади запобігання шахрайству з нерухомістю» виявленню кримінологічних особливостей функціонування ринку нерухомості в Україні та розробленню пропозицій щодо вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з шахрайством з нерухомістю і подолання його негативних соціальних наслідків [9].

Кримінологічний аналіз проблем фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері здійснив Г.М. Чернишов і у дисертації «Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження». Вчений розглянув питання, пов'язані із кримінологічною характеристикою фінансового шахрайства у цій сфері, його показниками, детермінантами, впровадженням пріоритетних напрямків попередження злочинності на ринку первинної нерухомості тощо. А саме: охарактеризував інвестиційно-будівельну сферу як об'єкт кримінологічного дослідження; визначив поняття та надав кримінально-правову характеристику фінансовому шахрайству; проаналізував показники фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері; дослідив механізм фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері; здійснив характеристику осіб, які вчинили фінансові шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері; визначив та обґрунтував особливості детермінації фінансового шахрайства в будівельній сфері; окреслив соціальні передумови попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері; розробив пропозиції щодо удосконалення кримінально-правових заходів протидії фінансовому шахрайству; запропонував заходи віктимологічної профілактики шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері [10].

Криміналістичні проблеми розслідування злочинів у сфері інвестування будівництва на науковому рівні розглянуті досить вибірково, однак є кілька ґрунтовних робіт, які висвітлюють окремі питання вказаної проблематики.

Зважаючи на те, що у механізмі вчинення злочинів у сфері інвестування будівництва використовуються механізми господарювання у вказаній сфері, то в рамках нашого дослідження, для його повноти, необхідно звернутися проблем розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Однією із останніх робіт із вказаної тематики є дисертаційне дослідження О.В. Пчеліної «Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності». Вченою здійснено комплексний криміналістичний аналіз теоретичних засад формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Вченою не лише здійснено криміналістичну класифікацію вказаних злочинів, але і встановлено перспективи формування відповідних криміналістичних методик та запропоновано концепцію формування та реалізації криміналістичної характеристики злочинів у сфері службової діяльності. в процесі дослідження науковець висвітлила основні проблеми методики розслідування вказаних злочинів, пов'язані з процесом їх виявлення, етапізацією розслідування, особливостями взаємодії та подолання протидії розслідування злочинів у сфері службової діяльності» [11].

На особливу уразливість сфери будівництва наголошує А.П. Запотоцький в дисертації «Теоретичні основи та практика розслідування злочинів у сфері будівництва», пояснюючи це значною ринковою вартістю об'єктів нерухомості й недостатнім рівнем правової освіченості громадян у відносинах, що виникають у сфері будівництва, чим активно користуються зловмисники. У дисертаційній роботі вчений окреслює підходи до визначення поняття, ознак, а також криміналістичної класифікації злочинів у сфері будівництва; надає порівняльно-правову характеристику основних моделей досудового розслідування вказаних злочинів в Україні, окремих західноєвропейських країнах, державах пострадянського простору та США; розкриває зміст та зв'язки елементів криміналістичної характеристики, зокрема способу та обстановки вчинення злочину, предмета злочинного посягання, осіб, які вчиняють злочини, та слідової картини; розробляє методики розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (розкрадань), шахрайств, пов'язаних із залученням коштів інвесторів на будівництво житла, порушень правил безпеки під час будівництва; розкриває порядок та особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, тимчасового доступу до речей і документів, а також використання спеціальних знань [12].

Особливе місце в системі злочинів у сфері інвестування будівництва займають шахрайства. Їх дослідженню криміналістичному присвячені роботи Н.О. Опанасенко та С.С. Кузьменко.

Так, криміналістичні проблеми шахрайств у сфері житлового будівництва розглядаються в дисертаційному дослідженні Н.О. Опанасенко «Криміналістична характеристика та основні положення розслідування шахрайства, вчиненого організованими злочинними групами у сфері житлового будівництва». В роботі науковець розробила криміналістичну характеристику шахрайства, вчиненого організованою групою у сфері житлового будівництва та розкрити зміст її структурних елементів, таких як предмет злочинного посягання, типові способи шахрайств, обстановку, особу потерпілого, типові сліди; встановила кримінальні ролі та особистісні якості членів організованої групи шахраїв, розкрила види корупційних зв'язків шахраїв з посадовими і службовими особами органів державної влади і місцевого самоврядування, банківських установ; узагальнила типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування шахрайства та визначила основні тактичні завдання і комплекси слідчих заходів щодо їх вирішення; визначила особливості тактики проведення різних видів огляду та допиту, а також форми використання спеціальних знань під час розслідування шахрайства у сфері житлового будівництва; визначила форми протидії членів організованої групи шахраїв розкриттю та розслідуванню їх злочинної діяльності та розробила систему засобів і методів, спрямованих на подолання протидії розслідуванню вказаних злочинів [13].

На значні масштаби шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво, вказує С.С. Кузьменко в дисертації «Розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості». Вчений наголошує, що реальна кількість таких злочинів може бути набагато більшою ніж вказана в статистичних даних, що пояснюється їх високою латентністю і використання злочинцями цивільно-правових механізмів при заволодінні коштами інвесторів, призначеними для будівництва нерухомості, з метою маскування технологій злочинного збагачення. Він зазначає, що спостерігається втягнення у злочинну діяльність організованих злочинних груп, які активно використовують корупційні зв'язки з органами державної влади та протидіють розслідуванню. Науковець здійснив аналіз обстановки вчинення шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості; окреслив та систематизував способи їх вчинення; з'ясував ознаки особи шахрая та потерпілого; сформулював типові слідчі

ситуації розслідування та визначив основні напрямки розслідування вказаних злочинів; охарактеризував типові форми взаємодії слідчого та оперативних підрозділів та сформулював типові тактичні операції, спрямовані на вирішення завдань розслідування, а також розробив оптимальний комплекс дій для кожної тактичної операції [14].

Висновки. Таким чином, сфера інвестування будівництва викликає інтерес наукової спільноти із різних галузей права і це пояснюється тим, що проблеми вказаної сфери є комплексними, а отже і потребують різностороннього вирішення. Адже усунути ризики криміналізації інвестування в будівництво та покарати винних без дослідження правової регламентації правовідносин у сфері інвестування будівництва, встановлення також причин та умов, які сприяють вчиненню протиправних діянь, що посягають на такі правовідносини. Поряд з цим криміналістичні проблеми виявлення та розслідування злочинів у сфері інвестування будівництва на науковому рівні залишаються недостатньо розглянутими та потребують нагального дослідження та вирішення.

Список використаних джерел:

1. Сударенко О. В. Правове регулювання фінансування житлового будівництва в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2006. 20 с.
2. Суркова Ю.О. Фінансовий контроль у сфері інвестування в житлове будівництво: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 08.00.08. Київ: Гроші, фінанси і кредит, 2017. 22 с.
3. Радченко Л.І. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері житлового будівництва: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2009. 18 с.
4. Загорняк Н.Б. Фонд фінансування будівництва як об'єкт цивільних правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 20 с.
5. Михайлова Х.М. Основи виявлення та розслідування шахрайства, учиненого групою осіб у сфері інвестування будівництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса. 2009. 20 с.
6. Яцков М.В. Виявлення та розслідування шахрайств із використанням «фінансової піраміди» : автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2011. 20 с.
7. Тацієнко В.В. Основи виявлення та розслідування податкових злочинів, учинених у сфері будівельної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів.2012. 19 с.
8. Дикий О. В. Кримінологічні засади вивчення і попередження злочинів у сфері обороту житлової нерухомості в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2015. 20 с.
9. Микитчик А. В. Кримінологічні засади запобігання шахрайству з нерухомістю : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 20 с.
10. Чернишов Г.М. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження : автореферат... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса : Нац. ун-т "Одеська юридична академія", 2016. 20 с.
11. Пчеліна О.В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2017. 40 с.
12. Запотоцький А.П. Теоретичні основи та практика розслідування злочинів у сфері будівництва : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09; Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2018. 40 с.
13. Опанасенко Н.О. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування шахрайства, вчиненого організованими злочинними групами у сфері житлового будівництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ. 2018. 25 с.
14. Кузьменко С.С. Розслідування шахрайства, пов'язаного із інвестуванням у будівництво об'єктів нерухомості : дис... канд. юрид. наук. : 12.00.09. Дніпро. 2019. 227 с.